

УДК 336

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.9.11>**Повод Т.М.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8191-5488>

Povod Tetiana

Kherson State Agrarian and Economic University

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНА УМОВА УСПІШНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

FINANCIAL LITERACY OF THE POPULATION AS A PRIORITY CONDITION FOR SUCCESSFUL DEVELOPMENT OF THE STATE

У статті досліджено сутність фінансової грамотності, визначено її сучасний стан та вплив на соціально-економічні процеси в умовах сучасного розвитку, розглянуто джерела підвищення фінансової культури населення. Аналіз світового досвіду підтверджує беззаперечну необхідність фінансової освіти населення країни, що дасть змогу поліпшити не лише добробут громадян, а й сприятиме стабільності та економічному розвитку держави. Визначено роль держави і спеціальних інституцій у процесі підвищення рівня фінансової грамотності населення, а також необхідність популяризації фінансової грамотності серед молоді. Ці чинники дають змогу розглядати завдання підвищення фінансової грамотності населення як пріоритетні.

Ключові слова: фінансова грамотність, фінансова освіта, фінансова культура, фінансова обізнаність, фінансова поведінка, фінансовий ринок.

В статье исследована сущность финансовой грамотности, определены ее современное состояние и влияние на социально-экономические процессы в условиях современного развития, рассмотрены источники повышения финансовой культуры населения. Анализ мирового опыта подтверждает неоспоримую необходимость финансового образования населения страны, что позволит улучшить не только благосостояние граждан, но и будет способствовать стабильности и экономическому развитию государства. В статье определена роль государства и специальных институций в процессе повышения уровня финансовой грамотности населения, а также необходимость популяризации финансовой грамотности молодежи. Эти факторы позволяют рассматривать задачи повышения финансовой грамотности населения как приоритетные.

Ключевые слова: финансовая грамотность, финансовое образование, финансовая культура, финансовая осведомленность, финансовое поведение, финансовый рынок.

The article examines the essence of financial literacy, determines its current state and its impact on socio-economic processes in modern development, considers the sources of improving the financial culture of the population. The analysis of world experience confirms the indisputable need for financial education of the country's population, which will not only improve the welfare of citizens, but will contribute to the stability and economic development of the state. The article defines the role of the state and special institutions in the process of raising the level of financial literacy of the population. The need to promote financial literacy among young people has been identified. These factors allow us to consider the task of improving the financial literacy of the population among the priorities. Given the openness of economic systems and the expansion of financial and economic ties, it is especially important to increase the financial literacy of the population. In the field of finance, as in other areas of their activities, people make decisions and act under the influence of stereotypes, illusions of perception, prejudices, errors in the analysis of information. Thus, the lack of necessary financial knowledge makes it impossible to make informed financial decisions, against the background of aggressive advertising policy. Raising the level of financial awareness of the population will reduce the incidence of fraud on the part of

unscrupulous financial market participants and will ensure the economic stability of the country. Financial culture covers all types of behavior and financial decisions made by the population, directly dependent on the level of public consciousness, economic education and the quality of current legislation. Financial culture is characterized by people with economic thinking who have received specialized economic education or have long experience in the field of finance. Namely, financial literacy is a key condition for the formation of the financial culture of the population.

Key words: *financial literacy, financial education, financial culture, financial awareness, financial behavior, financial market.*

Постановка проблеми. В умовах відкритості економічних систем та розширення фінансово-економічних зв'язків особливого значення набуває підвищення фінансової грамотності населення. У сфері фінансів, як і в інших сферах своєї діяльності, люди приймають рішення і діють під впливом стереотипів, що склалися, ілюзій сприйняття, упереджених думок, помилок в аналізі інформації. Отже, відсутність необхідних фінансових знань робить неможливим прийняття зважених фінансових рішень на тлі агресивної рекламної політики. Підвищення рівня фінансової обізнаності населення призведе до скорочення випадків шахрайства з боку недобросовісних учасників фінансового ринку та дасть змогу забезпечити економічну стабільність країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення фінансової грамотності стало об'єктом наукових досліджень багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Серед зарубіжних учених варто відзначити Н. Хілла, Р. Гейджа, Р. Кіосакі, Г. Ердмана, Ш. Лечтер, Б. Шефера, Р. Стоуна, Д. Фогга, Р. Брука, Я. Шайна, Д. Рона, А. Лусарді, Г. Шахназаряна. Питанням фінансової грамотності населення в Україні присвячено роботи вітчизняних учених Т. Кізими, А. Незнамової, Т. Смोजенко, С. Юрія, О. Тищенко, О. Дудник, І. Матвійчук, І. Ломачинської, Д. Радзішевської, Л. Гончар та ін. Проведені дослідження показали, що більшість вітчизняних науковців проблему підвищення фінансової грамотності населення України розглядає з погляду передового світового досвіду.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є визначення особливостей та напрямів підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Виклад основного матеріалу. Фінансова культура охоплює всі види поведінки та фінансових рішень, які приймаються населенням, безпосередньо залежить від рівня суспільної свідомості, економічної освіти та якості чинного законодавства. Фінансовою культурою характеризуються люди з економічним мисленням, які отримали профільну економічну освіту або мають тривалий досвід роботи у сфері фінансів. Саме фінансова грамотність є ключовою умовою формування фінансової культури населення країни.

Фінансова грамотність забезпечує підвищення інвестиційної активності населення, а це призводить і до сталого економічного розвитку держави. Тому питання забезпечення належного рівня фінансової грамотності населення є питанням національного інтересу, пов'язаного зі стратегічним економічним розвитком країни; фінансово грамотний громадянин є основою економічно успішного суспільства, фундаментом більш високого рівня життя. Фінансово грамотна людина емоційно позитивна та цілеспрямована, вона впевнена у своєму майбутньому не завдяки державі або роботодавцеві, а завдяки власному розуму та досвіду; вона точно знає, як формувати родинний бюджет та розпоряджатися ним [1; 6; 8].

Недостатня фінансова грамотність населення, насправді, є проблемою не лише України, а й багатьох інших країн. Але в нашій країні населення не тільки мінімізовано користується різноманітними фінансовими послугами, а й просто не знає про деякі з них, відповідно, чим більше людина знає про існуючі фінансові механізми і послуги, тим більш відкритими стають її кошти. Але темою фінансової грамотності необхідно займатися на державному рівні, тому що будь-яка комерційна установа завжди має на

меті отримання прибутку у будь-який спосіб, навіть за допомогою хитрості та обману [1]. Такі установи можуть розповідати про необхідність страхування, звертаючи увагу, наприклад, на низьку ціну поліса, але не зазначаючи при цьому, що виплата за таким страховим полісом буде практично неможливою виходячи з його умов. Або випустити рекламні проспекти, на яких зображено два молодики, один з яких розмірковує над майже порожніми кишенями: чи вистачить йому грошей; а інший, із повним кошиком, посміхається, бо він розрахувався кредитною пластиковою картою. Зрозуміло, що це лише реклама пластикових карток, але, на жаль, ніде не вказується, що молодик із пластиковою кредитною картою має не більше коштів, аніж перший, просто на картці є кредитний ліміт [1; 8].

Статистика свідчить, що кожен четвертий споживач мав негативний досвід користування фінансовими послугами, до трійки лідерів за рівнем проблемності увійшли банківський депозит (29% від загальної кількості негативних випадків), споживчий кредит (28% від загальної кількості негативних випадків), банківська кредитна картка (23% від загальної кількості негативних випадків) [2].

Відсутня і належна законодавча база для захисту прав споживачів фінансових послуг (особливо та, що стосується розкриття інформації, правдивості у питаннях кредитування, реклами та послідовного використання термінології у законодавстві). При цьому українці не зацікавлені в отриманні більшого обсягу інформації про фінансові продукти. Це пояснюється низькою причиною: браком коштів для здійснення інвестицій, слабкою довірою до фінансової системи взагалі або простим нерозумінням того, як користуватися фінансовими послугами. Тільки 16% респондентів вважають, що у разі виникнення непорозуміння між споживачем та фінансовою установою конфліктна ситуація буде вирішена на користь першого.

Необхідне поєднання зусиль держави та комерційних структур, щоб ситуація у цій сфері змінилася на краще. Люди не знають, як розпочати власний бізнес, оформити бізнес-проект, отримати кредит і навіть як вірно розпорядитися коштами, що зароблені, з метою довгострокового накопичення [1; 6].

Таким чином, фінансово грамотний громадянин повинен бути пріоритетом розвитку держави сьогодні. Формування фінансової грамотності населення – це довгостроковий безперервний процес, пов'язаний із науковою спільнотою, головною метою якого виступає не підвищення свого добробуту, а досягнення соціально орієнтованої мети. Звертаємо увагу, що саме інвестиції в освіту виступають авансом майбутнього економічного зростання і вони приносять регулярну підвищену віддачу.

Розширення спектра фінансових продуктів, їх ускладнення, а також перекладення відповідальності з влади і фінансових установ на приватні особи разом із роллю індивідуальних накопичень зроблять фінансову освіту необхідною для всіх споживачів. Як було вище зазначено, рівень фінансової грамотності впливає не лише на поточне планування та управління фінансовими коштами окремих громадян, а й на їхню можливість робити довгострокові заощадження. Громадяни, які неефективно розпоряджаються своїми фінансовими зобов'язаннями, стають незахищеними, а це загрожує стабільності фінансової системи як на національному, так і на міжнародному рівні. Відповідно, підвищення рівня фінансової грамотності може сприяти зменшенню рівня бідності. Вищий рівень фінансової освіти забезпечить розуміння громадянами особливостей роботи податкової системи, яка, своєю чергою, сприяє підвищенню культури сплати податків та розвитку малого і середнього бізнесу, наповненню державного бюджету тощо [1].

Тому є справедливим і ємним таке визначення поняття «фінансова грамотність»: це здатність людини свідомо брати участь у громадському відтворенні як інвестора, яка за розумного і відповідального підходу до вибору фінансових інструментів має

збільшувати свої доходи або принаймні забезпечувати свою фінансову стабільність як носія знань.

Це означає вміти управляти своїми грошима так, щоб забезпечити собі та своїй родині фінансову незалежність за допомогою тих фінансових механізмів, котрі представлені на ринку, і за допомогою тих навичок розпорядження грошима, які допомагають зберігати, заробляти та збільшувати ті кошти, що має людина.

Міжнародні організації аргументовано доводять, що фінансова освіта споживачів є тим фундаментом, що має підтримувати нормальне функціонування ринків капіталу та економіки у цілому. Особливо актуальним це питання є в країнах, які перейшли із централізованого планування до ринкової економіки [2].

Практично всі програми підвищення фінансової грамотності в різних країнах світу в першу чергу приділяють увагу молоді, особливо студентам, оскільки зрозуміло, що саме студенти стануть через кілька років економічно активним населенням. І саме від рівня фінансової грамотності цього прошарку суспільства залежить майбутній добробут країни. Необхідно з народження прищеплювати дитині правильне ставлення до особистих фінансів, аніж потім її перевчати. У Великій Британії важливим прошарком економічно активного населення вважається не лише молодь, а й розлучені люди, пенсіонери тощо. Південна Африка акцент зробила на малозабезпечені верстви населення, а також на мешканців сільської місцевості [1; 2; 4].

Україна повинна визначити свої групи економічно активного населення, ґрунтуючись на результатах відповідних соціологічних досліджень. При цьому вітчизняна фінансова система повинна бути цікавою іноземним інвесторам. Однак, на жаль, між клієнтом і фінансовими організаціями фактично відсутній кваліфікований продавець-консультант, робота якого полягала б саме у захисті інтересів пересічних громадян. Іноземний досвід підтверджує, що лише державне регулювання процесу зменшення фінансово неграмотних людей може виявитися дієвим.

Як показують зарубіжні дослідження, навіть у найбільш економічно розвинутих країнах більшість населення має низький рівень фінансової обізнаності і часто завищує оцінку власних знань та навичок щодо продуктів споживчого кредитування. Більшість споживачів у всьому світі недостатньо підготовлена для того, щоб управляти своїми фінансами та боргами.

Аналіз існуючих рейтингів фінансової грамотності населення зарубіжних держав продемонстрував, що і донині у світовій практиці відсутні ефективні методики оцінки фінансової грамотності. Відповідно, відсутні й уніфіковані засоби підвищення фінансової грамотності. Нині понад 50 розвинутих країн із різними рівнями доходів розробляють і впроваджують національні стратегії в галузі фінансової грамотності, однак якоїсь універсальної моделі подібної стратегії не існує. Водночас зазначається, що навіть у країнах, де впроваджується сучасна система економічної освіти, значна кількість громадян слабо орієнтується у питаннях особистих фінансів [3; 4; 8].

Підвищення фінансової грамотності досягається шляхом реалізації різних заходів, у тому числі через створення спеціальних сайтів із необхідною інформацією, проведення професійних консультацій, майстер-класів та спеціалізованих курсів. Водночас наголошується на важливості здійснення правової освіти та допомоги з питань надання фінансових послуг.

Чинники, що впливають на рівень фінансової грамотності:

- рівень економічної освіти в державі. Потрібні якісні фахівці, які мають глибокі знання, науковий потенціал і вміння донести інформацію до слухачів різного рівня підготовки. Отже, базовим інструментом забезпечення фінансової грамотності населення є реалізація науково-освітньої діяльності;
- наявність та рівень розвитку фінансової інфраструктури. Важлива не сама наявність фінансових інституцій, а необхідність підтримувати стабільність елементів

фінансової інфраструктури. Наявність на ринку фінансових інститутів, що зарекомендували себе з кращого боку, підвищує рівень інтересу населення до їхньої профільної діяльності, відповідно, це призводить до зацікавленості, дослідження нових додаткових інвестицій або кредитних продуктів, тим самим підвищуючи свою фінансову грамотність;

– рівень довіри до економіки. Населення має бути впевненим у стабільному стратегічному розвитку економіки на макrorівні, розуміти, які цільові економічні орієнтири держави. Рівень довіри до економіки також залежить від стабільності ключових фінансових агентів, тривалості їхнього перебування на ринку та ділової репутації. Від перерахованих аспектів залежить, наскільки населення буде готове цікавитися їхніми фінансовими продуктами, інвестувати у них свої вільні кошти;

– доступність фінансових послуг. Очевидно, що в умовах відсутності доступу до нових фінансових послуг населення із середнім достатком не виникне і бажання набувати будь-яких навичок фінансової грамотності, оскільки вони просто не отримують жодного застосування.

Ефективність управління розглянутими чинниками забезпечує відповідний рівень фінансової грамотності населення.

Було б доцільним і створення інституту незалежних фінансових консультантів, які працюватимуть не на банк або страхову компанію, а на свого клієнта, захищаючи його інтереси. Відомо, що на нинішньому фінансовому ринку працює багато фінансових посередників [4; 8]. Наприклад, це страховий агент, який є представником компанії, він діє від імені і за дорученням страхової компанії. Або брокер – також учасник ринку, але який діє вже від свого імені і за дорученням клієнта. Клієнтом брокера можуть бути як страхові компанії, так і населення, що бажає укласти договір страхування. І ці два суб'єкти ринку страхових послуг працюють доти, доки не виникає ситуація, наприклад, коли людина бере іпотечний кредит, умовою якого є страхування заставного майна. Саме тут і потрібні фінансові консультанти, які можуть допомогти людині під час укладення кредитного та страхового договорів відповідно до інших угод, укладених між позичальником і кредитором. Тобто фінансовий консультант – це одночасно кредитний, іпотечний, інвестиційний та страховий посередник, він поєднує у собі всі напрями. І, що дуже важливо, він захищає інтереси клієнта. У державному реєстрі України є близько 60 страхових брокерів. Діяльність інших видів, на жаль, не легалізована, тому їхня кількість тільки експертна: кредитних – близько 30, іпотечних брокерів – до 5, інвестиційних – не більше 10. Зарубіжний досвід свідчить про те, що у більшості країн, наприклад, на одну страхову компанію діє не менше 10 страхових брокерів. Так, у Литві кількість таких брокерів незначна і становить 150 страхових брокерів на 30 страхових компаній, у Польщі на 70 страхових компаній діє 1 800 страхових брокерів [1; 8].

Як було зазначено вище, фінансова грамотність має не лише економічне, а й суспільне та соціальне значення. Серед суспільних функцій фінансової грамотності можна зазначити такі: удосконалення нормативно-правової бази; посилення боротьби з тіньовою економікою; зростання довіри населення; розвиток соціально-культурної сфери та підвищення добробуту населення тощо [3].

За даними дослідження USAID «Фінансова грамотність, обізнаність та інклюзія в Україні», у 2017 р. близько 65% українців мали незадовільний рівень фінансової обізнаності [7; 8]. Серед основних причин такого становища такі: майже 30% громадян узагалі не роблять заощаджень, а ті, що все ж таки заощаджують, то відкладають свої кошти на «чорний день»; більша частина населення не знає, як працюють фінансові установи держави та які переваги вони мають; великий відсоток українців не довіряє фінансовим установам та фінансовим інституціям; населення має лише загальне уявлення про свій бюджет, тобто не розуміє, як правильно розподілити свої доходи та

витрати; багатьох лякає величезна кількість ризиків та страх утратити вже надбаний капітал. Більшість населення користується лише базовими фінансовими послугами, серед них: оплата комунальних платежів через банк (72%); користування банківським рахунком та пластиковою карткою (68%); споживчий кредит (30%); проведення платежів через термінали платіжних систем (38%); користуються послугою переказу грошей через банк (92%); обмін валюти (31%) та ін. [4].

Висновки. Фінансова грамотність визначає поведінку учасників економічних відносин, оскільки вони у своїх діях керуються суб'єктивними знаннями та досвідом. Від рівня та спрямованості фінансової грамотності населення залежить рівень розвитку та надійності економіки держави. Тому розроблення і впровадження програм із підвищення фінансової грамотності населення повинні стати стратегічними напрямками державної підтримки. Задля підвищення рівня фінансової грамотності особливу увагу слід приділити молоді як потенційному інвесторові у розвиток та забезпечення стабільності суспільства. Для цього важливим є викладання дисципліни «Фінансова грамотність» для студентів неекономічних спеціальностей.

Список використаних джерел:

1. Радзішевська Д.В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevskya.pdf> (дата звернення: 10.11.2021).
2. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого. *IQholding*. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/f%D1%96nansova-gramotn%D1%96st-naseleण्या-ukra%D1%97ni-zalisha%D1%94-bazhati-krashchogo> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Важливість фінансової грамотності та міжнародний досвід. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 07.11.2021).
4. Гончар Л.В., Гарна С.О., Мартиненко А.О. Фінансова грамотність населення України як фактор успішного розвитку держави. *Інноваційна економіка*. 2019. Вип. 1–2. С. 182–186. URL: <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/28/28> (дата звернення: 10.11.2021).
5. Фінансова грамотність, обізнаність та інклюзія в Україні: звіт про дослідження. Додатковий проєкт IP-FSS в Україні. *Проєкт регіонального економічного розвитку*. 2017. 69 с. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332> (дата звернення: 10.11.2021).
6. Тищенко О.І. Напрями розвитку фінансової освіти в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля*. 2017. № 2. С. 109–113.
7. Organisation for Economic Cooperation and Development. (2018) *Financial education*. URL: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/financialeducation.htm> (дата звернення: 05.11.2021).
8. Дудчик О.Ю., Матвійчук І.О. Фінансова грамотність населення: теоретичні аспекти, проблеми і перспективи поліпшення в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. Вип. 31. С. 631–635. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/96.pdf (дата звернення: 11.11.2021).
9. Танклевська Н.С., Повод Т.М. Поведінкова економіка: етимологія, сутність, теорія. *Науковий вісник Львівської академії. Серія «Економіка, менеджмент та право»*. 2021. Вип. 3–4. С. 38–45. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/6213> (дата звернення: 11.11.2021).
10. Жосан Г.В., Кириченко Н.В. Напрями вдосконалення мотивації трудової діяльності на підприємстві. *Інтелект XXI*. 2021. Вип. 2. С. 33–37. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-2.6> (дата звернення: 11.11.2021).
11. Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В. Тенденції розвитку страхування сільськогосподарських культур в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2018. Вип. 1(51). С. 381–386. URL: <http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/1632> 12 (дата звернення: 11.11.2021).
12. Ярмоленко В.В. Вплив факторів на функціонування ринку агрострахування. *Бізнес Інформ. Економіка. Економіка сільського господарства і АПК*. 2019. № 9. С. 144–151. URL: <http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/1640> (дата звернення: 11.11.2021).

References:

1. Radzishivs'ka D.V. (2021) Pidvyshchennya finansovoyi hramotnosti naselennya Ukrayiny yak odyin iz priorityativ derzhavnoyi polityky na suchasnomu etapi. Available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishivska.pdf> (accessed 10 November 2021).
2. Klymchuk A. Finansova hramotnist' naselennya Ukrayiny zalyshaye bazhaty krashchoho. *IQholding*. URL: <http://iqholding.com.ua/articles/f%D1%96nansova-gramotn%D1%96st-naselennya-ukra%D1%97ni-zalisha%D1%94-bazhati-krashchoho> (accessed 11 November 2021).
3. «The importance of financial literacy and international experience». Available at: <https://bank.gov.ua> (accessed 07 November 2021).
4. Honchar L.V., Harna S.O., Martynenko A.O. (2019) Finansova hramotnist' naselennya Ukrayiny yak faktor uspishnoho rozvytku derzhavy. *Innovatsiyna ekonomika*, vol. 1–2, pp. 182–186. Available at: <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/28/28> (accessed 10 November 2021).
5. An additional IP-FSS project in Ukraine. Regional Economic Development Project (2017), “Financial Literacy, Awareness and Inclusion in Ukraine: Report on Research”, 69 p. Available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332> (accessed 10 November 2021).
6. Tyshchenko O.I. (2017) Napryamy rozvytku finansovoyi osvity v Ukrayini. *Visnyk skhidnoukrayins'koho natsional'noho universytetu im. Volodymyra Dalya*, no. 2, pp. 109–113.
7. Organisation for Economic Cooperation and Development. (2018) Financial education. Available at: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/financialeducation.htm> (accessed 05 November 2021).
8. Dudchuk O.Yu., Matviychuk I.O. (2019) Finansova hramotnist' naselennya: teoretychni aspekty, problemy i perspektyvy polipshennya v Ukrayini. *Hroshi, finansy i kredyt*, vol. 31, pp. 631–635. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/96.pdf (accessed 11 November 2021).
9. Tanklevs'ka N.S., Povod T.M. (2021) Povedinkova ekonomika: etymolohiya, sutnist', teoriya. *Naukovyy visnyk L'otnoyi akademiyi. Seriya: Ekonomika, menedzhment ta pravo*, vol. 3,4, pp. 38–45. Available at: <http://hdl.handle.net/123456789/6213> (accessed 11 November 2021).
10. Zhosan H.V., Kyrychenko N.V. (2021) Napryamy vdoskonalennya motyvatsii trudovoï diyal'nosti na pidpryemstvi. *Intelekt KHKHI*, vol. 2, pp. 33–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-2.6> (accessed 11 November 2021).
11. Tanklevs'ka N.S., Yarmolenko V.V. (2018) Tendentsiyi rozvytku strakhuvannya sil'skohospodars'kykh kul'tur v Ukrayini. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, vol. 1(51), pp. 381–386. URL: <http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/1632> 12 (accessed 11 November 2021).
12. Yarmolenko V.V. (2019) Vplyv faktoriv na funktsionuvannya rynku ahrostrakhuvannya. *BIZNESINFORM. Ekonomika. Ekonomika sil'skoho hospodarstva i APK*, no. 9, pp. 144–151. Available at: <http://dspace.ksau.kherson.ua/handle/123456789/1640> (accessed 11 November 2021).